

უძველესი კვირეული საზოგადო-ეკონომიური და სალიბერალური უზრუნველყოფის

ფელიწადი მეორე

რედაქცია ღიაა 10-1 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი:

1. შიმშილობა დასავ. საქართველოში. — სიმონ ქვარინისა.	6. კიდევ ახალი ბოროტება პარიზ. ქართველთა საზოგადოებისა
2. მამაშვიდური რჩევა. — ნ. ნიკოლაძისა.	7. სად უნდა მოეწუოს კახ. სას. ბან. კავშირი. — დ. ვაჩნაძისა.
3. რეაქცია. — . . . დავით კახელია.	8. უკანასკნელი ამბები.
4. ძალუა ბურჯას დახმარება. . . . გ. ნამორაძისა.	9. ზეზირ თქმულება-ნი. — თ. მაგმაძისა.
5. მენიციალური კრება. — ფარსმან-ფარუხისა.	10. სარევი.

შიმშილობა დასავლეთ საქართველოში და ხალხის წარმომადგენელთა კრება

უკვე ყველამ იცის, რომ წელს ხანგრძლივი გვალვების გამო საშინელი მოუსავლობა ეწვია დასავლეთ საქართველოს და მას მოჰყვა სტიქიური უბედურება შიმშილი. დაიმშა თითქმის ერთი მილიონი ხალხი.*) ბევრ ალაგას სიცხემ და ზენა ქარმა აშუშა სიმინდი, ასე რომ ბევრ ალაგას არამც თუ არაფერი მოვიდა, არამედ ჩალათაც

კი არ ივარგა. ხალხმა ზაფხულშივე ასკრა სიმინდი აღერდათ და შეაქაშა საქონელს. ზოგიერთ ალაგას მოვიდა ერთ ქცევაზე 50—60 ფუთის ნაცვლად 2—5 ფუთამდი. მხოლოდ გურია-სამეგრელოს დაბალ ქალებზე მოვიდა მცირე რამ მოსავალი. და ისიც რაც მოვიდა ყოვლად უვარგისია. საერთოდ მოვიდა ორითვის სარჩო.

ამ რიგად დაიმშა მთელი იმერეთი, რაქა-ლეჩხუმი და გურია-სამეგრელოს მთა-გორიანი ნაწილი დაიმშა მცხოვრებთა სამი მეოთხედი ნაწილი. დაიმშა საქონელი, რადგან არ არის მათთვის საკვები მასალა. ახლავე საოცრად აიწია სიმინდის ფასმა

*) ნამდვილად კი დამსკუდთა რიცხვი ბევრად მეტია, რადგან ზოგიერთ კეთსეები დას არ გვაქვს ცნობები.

ავტორი.

და ავიდა ზოგან 1 მ. 50 კ—დი ფუთი. გლოვის ზაღი მოედვა მთელ კოლხიდას უპატრონო, დამშეულმა ხალხმა არ იცის, რა უშველოს თავს და რა რიგ გადარჩეს შიმშილისაგან.

ასეთი გასაჭირი, რამდენადაც ვიცით, არ სწევია ჯერ დასავლეთ საქართველოს.

უბედურება ისაა, რომ ასეთ საშინელ გაჭირვებაში ჩვენი ქვეყანა სრულებით უპატრონოა. მას არა ჰყავს ის ორგანო, რომელიც ასეთ დროს სათავეში უნდა ჩაუდგეს დამშეულ მხარეს და მოუძებნოს შესაფერი დახმარება. ასეთი ორგანო იქნებოდა ჩვენთვის ცრობა. მაგრამ ეს მრავალ მხრივ სასარგებლო და ერის წინწამყვანი ინსტიტუტი არ გვაღირსეს ჩვენმა გულკეთილმა ბატონებმა. მაღალი კულტურული ქართველი ერი არ სცნეს ერობისათვის მომხადებულად; მაშინ როდესაც ეს ერობა ამ 50 წლის წინად მიანიჭეს უკულტურო ხალხს, შიდა გუბერნიებს.

ხალხის ასეთ უკიდურეს გაჭირვებას მიაქცია ყურადღება კავ. სამეურნეო საზოგადოების ქუთაისის განყოფილებამ, მოიწვია დამშეული მაზრებიდან სოფლის წარმომადგენელი და ამ სამი დღის წინ მოახდინა კრება ქუთაისში. კრებას დაესწრო 60-დი კაცი, უმთავრესად წვრილი კრედიტის წარმომადგენელი. პირველ სხდომაზედვე გამოიკვია თუ რა საშინელი სახით ეწვია ჩვენს ქვეყანას უღმობელი შიმშილი. შეიქმნა მხურვალე კამათი, თუ როგორ და რა საშუალებით უწამლონ ამ სტიქიურ უბედურობას. ზოგი თხოულობდა სარწყავ არხების გაყვანას და მით საზოგადო სამუშაოს გაჩენას დამშეულ ხალხისათვის, ზოგი ტარიფის დაკლებას სიმინდის გადმოსახიდათ ჩადილო კავკასიიდან, ზოგი ქაობების დაშრობას გურია-სამეგრელოს მდაბალ ქალებზე, ზოგი ერობის შემოდებას, როგორც ერთადერთ საშუალებას სოფლის აღსადგენად და დაცემულ მეურნეობის ასაყვავებლად. ყველანი კი ერთად თხოულობდნენ მთავრობისადმი მიმართვას და ან დაუბრუნებელ, ან გრძელვადიან უსარგებლო სესხის მოცემას დამშეულ ხალხისათვის. დაბოლოს კრებამ გადასწყვეტა აირჩეს კომისია, რომელსაც მიენდოს დამშეულ მხარეთა ვითარების გამორკვევა და ქეშმარიტი ზომების გამონახვა. კომისიაში აირჩა ცხრა კაცი: ი. ფანცხავა, ი. გუნცაძე, ს. ქვარიანი, დ. მღვანი, არ. თათეოსიანი, ალ. ჯაფარიძე, ლომინაძე, თავართქილაძე და დუნდუა.

კომისიამ სამჯერ მოახდინა სხდომა დილა-სალაშის და დღეს წარუდგინა კრებას თავის დამუშა-

ვებული მოხსენება. კომისიამ შეჰკრიბა ცნობები და გამოარკვია, რომ დასავლეთ საქართველოში დამშეულთა რიცხვი ყოფილა დაახლოვებით **ნახევარი მილიონი**. თითოეულ სულზე რომ ვიანგარიშოთ 20 - 25 ფუთი სიმინდი გამოვა სულ **10 მილიონი ფუთი**, რაც უდრის **10 მილიონ მანეთს**. აი ამოდენა საკვები მასალა სჭირდება ხალხს. გარდა ამისა კომისიისავე ანგარიშით მუშა საქონელს სჭირდება **ორი მილიონი მანეთის** საკვები მასალა. სულ ერთიანად დასავლეთ საქართველოს ეჭირვება **12 მილიონი მანეთით დახმარება**. და ეს ციფრი მეტად ზომიერია. კომისიასთან ერთად დღევანდელმა კრებამ დაადგინა, ეს თანხა ე. ი. 12 მილიონი მანეთი ეთხოვოს მთავრობას ან უსარგებლო სესხის სახით, ან, თუ ეს შეუძლებელია, მცირე სარგებლიან და გრძელვადიან სესხის სახით. ამ სესხის დამშეულ ხალხში დასარიგებლად ფულად თუ სიმინდათ უნდა შესდგეს ქუთაისში **ცენტრალური საგუბერნიო და გამომკვებავი კომიტეტი**, რომელშიაც შედიან წევრებად წარმომადგენელი გუბერნიის უმაღლესი ადმინისტრაციისა, სახაზინო პალატის, სახელმწიფო ბანკის, ქალაქის თვითმმართველობის და მაზრებიდან ხალხის წარმომადგენლებად წვრილი კრედიტის წარმომადგენელი.

რადან მთელს კოლხიდაში 126 წვრილი საკრედიტო ამხანაგობაა, სოფლის საზოგადოება კი 201, ამიტომ კომისიამ დაადგინა, რომ სიმინდის განაწილება მოხდეს დამშეულ სოფლებში წვრილი საკრედიტო ამხანაგობათა საშუალებით, რომელნიც ახლოს დგანან ხალხთან და იციან მათი გაჭირვება.

რადგან ამ ბოლო წლებში გვალვა თანდათან ხშირდება ტყეების გაჩეხვის გამო, ამიტომ კომისიამ საქიროდ სცნო სარწყავი არხების გაყვანა სხვადასხვა ალაგას, მეტადრე წელს, რომ მით მიეცეს ხალხს საზოგადო სამუშაო და შესაფერი ქირა. უკვე ერთი წელიწადია, რაც საწყლო გამგეობამ შეუდგინა სამ დიდ სოფელს (ქვიტირს, მალლაქს და ფარცხანაყანებს) სარწყავი არხის გეგმა, რითაც უნდა მოირწყოს 10000 ჰექტარი მიწა და რაც უნდა დაჯდეს დაახლოვებით 270,000 მანეთი. კომისიამ დაადგინა, ეთხოვოს მთავრობას, რომ ხაზინის ხარჯით ან გრძელვადიან სესხით იქნას გაყვანილი როგორც ეს არხი, ისე სხვა სარწყავი არხები. მასთან უნდა ეთხოვოს მთავრობას, რომ დამშეულ სოფლებს ეპატიოს როგორც „ნედლომკები“, ისე წრევანდელი სახელმწიფო და საერო ბეგარა.

რადგან ერობა ერთი უპირველესი ფაქტორია ხალხის სულიერ და ნივთიერ წინსვლისათვის, და რადგან ჩვენი სოფლები განიცდიან ადმინისტრაციის ტლანქ აპეკას და მით სრულ უპატრონობას, რადგან ამის გამო სოფლის მეურნეობა დაცემულია და ხალხის ნივთიერი მდგომარეობა უკიდურეს წერტილამდე მისული; სოფელი მოკლებულია რიგიან გზებსა და ხიდებს, იაფ სამეურნეო და სამელიორაციო სესხს, საზრიან სკოლებს და სხვა კულტურულ დაწესებულებათ, ყოველივე ეს კი შესაძლებელია ერობის საშუალებით, ამიტომ კი ამისიამ სცნო ფრიად საჭიროდ სთხოვოს მთავრობას, რათა შემოღებული იქნას საქართველოში ერობა.

დაბოლოს კომისიამ სცნო საჭიროდ ეთხოვოს მთავრობას შეწირულებათა მოკრეფის ნებართვა.

ყველა ეს რეზოლიუციები ერთხმად მიიღო კრებამ და დაადგინა: დაევალოს ქუთ. სამეურნეო საზოგადოების განყოფილებას, როგორც კრების ინიციატორს დაჩქარებით წარუდგინოს მთავრობას ყოველივე ამის შესახებ ვრცელი, დასაბუთებული მოხსენება. გამოითქვა აგრეთვე სურვილი, რომ განყოფილებამ მოახდინოს პერიოდულად სოფლის წარმომადგენელთა კრება სოფლის ქირვარამის გამოსარკვევად და მის საშველი გზების გამოსანახავად. ვიმედოვნოთ, რომ მთავრობა ახლა მინც მი აქცევს ყურადღებას ქართველი ერის გაჭირვებას და დააკმაყოფილებს იმ სამართლიან თხოვნას, რომელსც წარუდგენს მას ქუთ. სამ. საზოგადოების განყოფილება დამშუულ ხალხის მაგივრად.

სამონ ქვარანი.

ქუთაისი 17/XI 1913 წ.

ძამაშვილური რჩევა

(დასასრული)

ის პოლიტიკა, რომლის ემლემას ეს დროში შეადგენდა, ჰქადაგებდა და ჰქადაგობს, რომ ჩვენში ყველა, წოდების, სარწმუნოების, ქონების, ეროვნების განურჩევლად, შეერთებული შრომით და ღონით უნდა ვიბრძოდეთ, რუსეთის მოწინავე ნაწილთან ერთად, იმ წესების შემოსაღებათ, იმ სიმართლების შესაძენათ, ურომლოთაც ადამიანის ცხოვრება ადამიანური როდია. თავდაპირველად,

თეორიულად მთელმა კავკასიის ინტელიგენციამ მიიღო 1870-ში ჩემი გეგმა. მაშინ ყველა მეთანხმებოდა, რომ მართო ამ გეგმის განხორციელება შესაძლებელია ჩვენს ოცდა-თექვსმეტ-ეროვან კავკასიაში. მართო ქართველებმა კი არა, სომხებმაც, თათრებმაც და ლეკებმაც შეფიცეს ამ საერთო დროშას, რომელიც დიდ-ხანს გაველენიან რაზმს და ძალას წარმოადგენდა. მაგრამ ნელ-ნელა როცა თეორიულ მოაზრებას წაეხახუნდა ნამდვილი ინტელექტების წინააღმდეგობა, ისე ადვილი როდია შეიქნა ამ უკანასკნელების მეთანხმება. ჩემ დროშას ყველაზე უწინ 1877-ში ქართველები გაექცენ. მათ მალე სომხობა გაჰყვა; ათიოდე წლის განმავლობაში ეს ორი განს—გამდგარი ამხანაგი ერთმანეთში მინც არ დაობდენ. 1890-ში მათ შორისაც, როგორც მოგეხსენებათ, ატყდა მწვავე ბრძოლა. სამი თუ ოთხი წლის შემდეგ გაიპართა თვით ქართველობაში შინაური ომი ეგრედ წოდებული „მესამე დასის“ თაონობით. მუშა წინააღმდეგ პატრონს, გლეხი—აზნაურს, მრეწელი—მღვდელს და სხვ. თუ ამ რიგად აირია მონასტერი კავკასიის მოწინავე ერებში, ქათველობაში და სომხობაში, რაღა საკითხია—თათრები და ლეკები რა გზას დაადგებოდნენ.

ყველამ იცის, რა გავლენა ჰქონდა კავკასიურ მწერლობას და ინტელიგენციას ჩვენი ქვეყნის მმართვეაში და საზოგადო ცხოვრებაში, სანამ ზედ მართო 1870 წლის ერთობის და თვითმმართველობის დროში მეფობდა. ნაკლებად არც ის არის ცნობილი, თუ რა უძღურება, რა დამონება შესძინა ყველას ამ დროშის ძირს და მხობამ და მის მაგიერ იმ განკერძოებულ დროშის ამართვამ, რომელიც ქართველებმა, სომხებმა, თათრებმა, და ბოლოს მუშებმა ცალ-ცალკე და ერთი მეორის წინააღმდეგ გამოიტანეს საზოგადო ასპარეზზე. ცალ-ცალკე ვერც ერთმა ჩვენგანმა ქვეყანა ვერ ააშენა. ჩვენი ძალა კი ურთიერთ-შუა ბრძოლაში დაიღუბა. ვის სასარგებლოდ? როგორც 1893-ში ვუწინასწარმეტყველე სომხების მეთაურებს იმ დაბრძოლების დღეს, როცა სომხებმა ქართველები თფილისის საბჭოლამ გამოგვედევნეს... იქნება დღევანდელი გამარჯვება თქვენ საკუთარ ძლივთ მიგაჩნდეთ? დღეს კატკოვის მეტს არავის გაუმარჯვია—მეთქი ეს სიტყვა რუსობის გამარჯვებას კი არ ნიშნავდა, ჩემს ენაზე: არა, მართო ძალადობის და მონობის დამყარებას ჩვენში.

ცალ-ცალკე ვერა გავარიგეთ რა, ვერც ჩვენ, ვერც სომხებმა. ვერც ვერავინ ვერასოდეს ვერაფერს ვაარიგებს ჩვენს ქვეყანაში, ცალ-ცალკე. ეს ქეშმა-

რიტება ნათლად არ ჩანს, სანამ ძლიერ იმთავრობა, თავის ზედმოქმედებით თუ გავლენით, გარეგნიულად მაინც, ჩვენში ერთობას იცავს, მაგრამ დღეს, როცა მთავრობას, როგორც ბ. სიტყვა ბრძანებს, „ჩვენთვის აღარ სცალია“, ან, რაც გავლენა დარჩა, სხვაგან სჭირია, ყოველ შორს გამჭვრეტ ადამიანისთვის ცხადი შეიქმნა, რომ განკერძოება, ერთმანეთთან ბრძოლა, კალკე გზით შველის ძებნა ჩვენში სიკეთეს არავის დააყრის. ერთობის იქით გზა არავის აქვს. თუ დღეს ყველა მიხვდა, რომ კავკასიაში არავითარ სხვა დროშას და პოლიტიკას ადგილი არა აქვს და არც ექნება, გარდა იმ დროშისა, რომელმაც ყველა წოდება, რწმენა და ერობა უნდა შეაერთოს ერთ და იმავე თვითმმართველი, ეს, რა საკვირველია, ჩემი მოღვაწეობის ნაყოფი კი არაა, ეს ბუნების კანონია, საუკუნოებმა, ისტორიულმა გაუმოგებამ მოიტანა. მიტომა უფრო ძლიერად, უფრო ბეჯითად, უფრო საშვილი-შვილოთ ჩაიბეჭდება ხალხის გონებაში ის ქეშმარიტება, რომ საერთო გასაჭირს, საერთო მტერს მარტო ერთობა სძლევს, და განხეთქილება კი აძლიერებს.

ეხლა გკითხავთ, ნუთუ შესაძლებელია, რომ ამ დროშის და პოლიტიკის დამფუძნებელი, დღეს, როცა მისი მოძღვრებისთვის გამარჯვების დილა თენდება, ვისმე უსაქმობას, გაჩუმებას და სხვა ამ გვარ უჯიშობას ურჩევდეს? ნუთუ მოსაფიქრებელია, რომ თვითმმართველობის მსახური დღეს ხალხს იმას უქადაგებდეს — გაჩუმდეთ, სხვისი იმედით ვიყოთ, ბიუროკრატის იქით შველა არა გვაქსო?*)

არა, ბატონო! საფლავშიაც რომ ვიდო ჩემი ღვაწლი და ნაწერი იქიდგანაც ამოქაჩებდა ყველას, ვისაც კი სმენა არ დახშვია: შეერთდით ყველა: რუსი, თათარი, ფრანგი, სომეხი, ქართველი, ურია, ლეკი, გლეხი, თავადი, აზნაური, ერი და მღვდელი, მდიდარი და ღარიბი, ნასწავლი და უმეცარი, თვითმმართველობის დროშის ქვეშ მარტო ამ დროშას, ამ ერთობას შეუძლია იმ წესის დამყარება, რომელიც მოსპობს ყველაფერს, რაც ურიგო,

უსამართლო ან საენოა ჩვენს ცხოვრებაში და ურთიერთობაში. თუ კი ეს ერთობა ვიქონიეთ, და დავიცეთ, ვერავის ძალა ვერ წინააღმდეგება ჩვენს წარმატებას. ჩვენში სრული თვითმმართველობის დაარსებას. ამას არც არეულობა სჭირია, არც მსხვერპლი, არც სისხლისღვრა. საჭიროა მხოლოდ რუსეთს და მთავრობას დავანახოთ, დავუმტკიცოთ, რომ მთელი ჩვენი მხარე, განურჩევლად ერობისა, რჯულისა, წოდებისა და ქიანებისა, იმასვე თხოულობს, რისთვისაც იბრძვის რუსეთის ინტელიგენცია. სიტყვა-სიტყვით შეუცვლელათ იმ გეგმას უნდა დავადგეთ, რომელიც რუსეთის ერობის მეთაურებმა შეიმუშავეს და რომელსაც მთელი რუსეთის წარმომადგენლობამ და ინტელიგენციამ მხარი მისცა. დახეთ რუსეთის განათლებული დასების საქციელს: იქაც უწინ, შარშანწინ, დიდი უთანხმოება არსებობდა სხვა-და-სხვა წოდებას, ქონებას და მიმართულებას შუა. დღეს კი საერთო გასაჭირმა, საერთო საქმემ თავადი და ვაჭარი, ფაბრიკანტი და მუშა, მღვდელი და ერის კაცი, გლეხი და მოქალაქე, მდიდარი და ღარიბი ერთსა და იმავე უღელში შეაბა. ყველა მიმართულების მეთაურები დარწმუნდნენ, რომ დროებით თავი უნდა დაანებონ კერძო ინტერესების დაცვას, კერძო განსხვავებების ხსოვნას, კერძო ქიშპობას და ბრძოლას. ჯერ ამ ყამათ, აუცილებლათ საჭირო და გადიდებული მარტო ერთი საქმეა: იმ საერთო შენობის, პოლიტიკური თავისუფლების, აგება, რომლის მფარველობის ქვეშ ყველასთვის შესაძლო შეიქმნება წესიერი, სამართლიანი შრომა და ბრძოლა თავის კერძო ინტერესების დასარგებლოთ. ყველასთვის ცხადი შეიქმნა დღეს ის, რაც უწინ ბევრს არ სჯეროდა, ის ქეშმარიტება, რომ მარტო სრული თვითმმართველობის მფარველობის ქვეშ შესაძლებელია შრომა და ბრძოლა კერძო სიკეთის საძიებლათ; რომ იქ, საცა სიმართლე და მტკიცე წესი არ არსებობს, ვერც ფაბრიკანტი დაამყარებს მკვიდრათ თავის კეთილდღეობას, ვერც მუშა მოესწრება თავის ღირსების დაცვას, ვერც ერი—თავის ენის და ვითარების შერჩენას. იქ საყოველთაო კეთილდღეობას, ოცი, ოცდაათი წლის ნაშრომს მთელი ხალხისას, შთანთქამს ხოლმე უმიზნო ომი... სრული თვითმმართველობა კი ხომ იმაში მდგომარეობს, რომ არავ-თარი კანონი არ გამოიციმოდეს. არც ერთი ღონისძიება არ მიიღებოდეს, არც

*) ძალიან გაუგებრდება ალბად ბ. სიტყვას, როცა ვაჯებს, რომ სხვათა შორის მე გაჯაგრცულ რუსეთში ის აზრი, რომ ბიუროკრატის შეშინების და ზოდილიური ღონისძიებების მეტი სხვა არავითარი საშუალება მოქმდება წესის დასამყარებლად ესლახდელ საზოგადოებაში. ნახოს „Отечественныя записки“ 1882, № 4. (ჩემი ნაწერი „Романъ государственнаго человека“.

არაფერი ხარკი დაიდებოდეს ხალხის წარმომადგენლების უთანხმოებით *).

მართალია, ჩვენი მდგომარეობა ბევრი მხრით განირჩევა რუსეთისგან: ბევრი კერძო ვარაში და საჭიროება გვაქვს საკუთარი, რუსეთში უცნობი, ჩვენც, სომხებსაც, თათრებსაც და კავკასიის სხვა მცხოვრებსაც. მაგრამ ესაა დრო როდია ამ საგნებზე სჯა აღვძრათ ან ხმა ამოვიღოთ. ამ რაკეტების მოსაშუშებელი მარტო იგივე მალამოა, რომელსაც მთელი რუსეთი თხოულობს. ჩვენ მარტო ის უნდა გამოვთქვათ ესაა, რომ მთელი ჩვენი ქვეყნის გული და მჯჯა რუსეთთან ერთად და თანასწორათ სცემს. თუ მასთან ერთად ქაპანს ვსწევთ, მის გასაჭირით ვიტანჯებით, მისთვის ხარკს ვიხდით და სისხლს ვღვრით, მის დაწესებულებაშიაც, მის წარმატებაშიაც იგივე წილი უნდა დაგვედოს, როგორც მის ტვირთში და ქირში გვიძევს. სხვა თუ რამ ჩაეურთეთ ჩვენს ჩივილში და კივილში, სხვა თუ რამ დროშა ავმართეთ, **სანამ ეს მოთხოვნა აგვისრულდება**, ჩვენს საკუთარს საქმეს ვაგნებთ, ჩვენივე დანით კისერს გამოვიჭირით. მაშინ გვეტყვიან: თქვენი მდგომარეობა განკერძოებული ყოფილა, მას საგანგებო წამალი და ცალკე წყობილება შეეფერება, კერძოთ შევისწავლით თქვენთვის სასარგებლო ღონისძიებებს: აი, კიდევ, ცალკე კომისიას ვნიშნავთო! თარგმნაში ეს გამოვა — გავაცურებენ, ჩამოგვტოვებენ, და მერე წადი და უყარე კაკალი! უცადე, სანამ ხელმეორეთ ამისთანა დრო დადგეს! არა, მეთქი: ჩვენში არც ერთ გონიერ პირს, პარტიას, წოდებას, ერს, სხვა არავითარი აზრი და დროშა არ უნდა ჰქონდეს ეხლა, გარდა იმ მოთხოვნილებისა. რომ რუსეთის მმართველი და კანონმდებლობაში ჩვენს მხარესაც შესაფერი წილი დაედოს. სხვა რაც რამე დარდი და საჭიროება გვაქვს, მას ჩვენი წარმომადგენლები უწამლებენ რუსეთის თვითმმართველობაში.

ვათავებ: „ერთობით“ უნდა წარვემართოთ „თვითმმართველობისკენ“: სხვა ყოველი დროშა **დროებით** მიტოვებული უნდა გვქონდეს. ვინც ამ დროს ამ ერთობის თვითმმართველობის ერთადერთ დროშას გარდა სხვა რამე დროშას მისდევს

*) ამ წერილის დაწერის შემდეგ ცხრა თვე არ გასულა, რომ სწორედ ამავე სიტუქციით განმარტა პოლიტიკური თავისუფლება ერისა 17 თებერვლის 1905 წლის მანაფესტმა.

ახალი შენიშვნა.

ან აფრიალებს, სხვა ღმერთს ემსახურება, სხვა კითხვას სძრავს და სხვა შფოთს სთესს, ის ქვეყნის მოღალატე და წარმატების მტერია, რასაკვირველია. უმეცრებით გამოუცდელია. შთამომავლობა მის დაღს დასავამს. დღეს ყველა მოვალეა დროებით მიწაში ჩამარბოს ყოველგვარი ნაციონალური, სოციალური, რწმუნებრივი დროშა და მარტო ერთს ს ა ე რ თ ო რუსეთის თვითმმართველობის დროშას გულწრფელად და დაუზოგველად ემსახუროს. მარტო ეს დროშა დაუშკვიდრებს ჩვენს ქვეყანას და ყველა მის ერებს თავისუფლებას, თანასწორობას და ძმობას.

6. ნიკოლაძე.

რ ე ა ქ ც ი ა

როდისღაც გამიგონია ერთი კუროზული ამბავი: უცხოეთიდან ქ. პარიზის სანახავად ჩამოუყვანათ მრავალი ბავშვები.

მთელი დღეები ბავშვები დაჰყავდათ ამ უშველებელ მსოფლიო ქალაქში და უჩვენებდნენ მის სიმდიდრეს — მრავალ ნაშთებს, მუზეუმებს, საუცხოვო სასახლებს, თეატრებს.

შინ გამგზავრების წინ, რკინის გზის სადგურზედ შუა გულ ბავშვებში ერთი ფრანგი შეიქრა და ხმამაღლა შეეკითხა ბავშვებს:

— ბავშვებო! რა უფრო მოგეწონათ ჩვენს პარიზში?

— დიდი ბულკებიო! *) ერთხმად უპასუხეს ბავშვებმა ეს ბავშვური პასუხი მომავონდება ხოლომე, როდესაც ამას წინად საზღვარ გარეთიდან დაბრუნებულს ახალგაზრდა ქართველობას შეეკითხებოდათ:

აბა ახალგაზრდებო, გვიამბეთ, რა მოგეწონათ პარიზში, ენევაშა, ლონდონში? რაზედ შეჩერდა თქვენი თვალი, რამ მიიპყრო თქვენი ყურადღება და ააშუშავა თქვენი გონება?

— სოციალიზმი, კომუნისმი, ანარქიზმი! იყო მათი ერთხმიანი პასუხი.

რასაკვირველია თქვენც გულიანად გაუღიმებდით ამ გულუბრყვილო პასუხს. ჩვენ ბავშვებსაც „დიდი ბულკები“ მოსწონებია...

*) პარიზის მეპურეები ჩვეულებრივად ვეპერთელა შურებს : ცხობენ.

მაგრამ გავიდა დრო.

ქართველი ბავშვები წამოიზარდნენ და კაც-
ბად იქცნენ.

შეგნებულად თავის გარშემო მიიხედ-მოიხედეს
და თუ გუშინ „დიდ ბულკების“ მეტი ვერაფერი
შეუმჩნევიათ და გაუგონიათ, დღეს ნახეს და გაიგეს
ბევრი სხვა რამეც.

მაგალითად პარიზში:

ნახეს Notre Dame.

ნახეს ლუვრი.

ნახეს პანთეონი.

ეს დიდებული ძეგლები საფრანგეთის ერისა...
და გაიგეს, რომ აქ გამოიქცა გენიალური
ეროვნული იდეა და ჩამოისახა ბრწყინვალე
საფრანგეთის კლასიკური ნაცია.

ნახეს დიდებული ძეგლიც დიდებულ პატრიო-
ტისა ვიქტორ ჰიუგოსი, რომლის ხსოვნას ამ რამ-
დენიმე ხნის წინად მთელმა საფრანგეთმა, განურ-
ჩევლად წოდებისა და კლასებისა, მუხლ მოდრეკილმა
პატივი სცა, და დარწმუნდნენ, რომ ერი, ნაცია და
მისი იდეალები უკვდავნი არიან და მოკვდებიან მარტო,
როდესაც თვით კაცობრიობა აღიგვება ზურგიდან
დედამიწისა.

გაიზარდნენ, ნახეს, გაიგეს, შეიგნეს და დარ-
წმუნდნენ.

და დღეს ჰასაკოვან პასუხსაც იძლევიან. ამას
მოწმობენ ის წერილები და თანაგრძნობანი, რომე-
ლიც მოსდის ჟურნალ „კლდეს“, ამ უკანასკნელ
დროს სახლვარ გარეთში მცხოვრებ ახალგაზრდო-
ბისაგან.

პარიზიდან, ლონდონიდან, ჟინევიდან და სხვა
უცხოეთის ქალაქებიდან გვიგზავნიან წერილებს,
გამსჭვალულთ ძლიერი მამულიშვილური მოტივებით
და გრძნობებით.

მათში ისმის, გულის სიდრმიდან ამოხეთქი-
ლი ცხარე პროტესტი ქართულ ცხოვრებაში გამე-
ფებულ სიცრუის და ფარისევლურ პოლიტიკის წინა-
აღმდეგ.

მათში ისმის მუქარა გაბატონებულ დღევან-
დელ ანტიეროვნულ პოლიტიკისადმი საქართველო-
ში, რომლის მეთაურები ქვეყანას საშინელი სის
წრაფით დაღუპვისაკენ მიაქანებენ.

მათში ისმის საღი „რეაქციის“ ხმა, ჯანსაღი და
ჰასაკოვან ქართველ განათლებულ ახალგაზრდობისა.

და ამ ეროვნულ გრძნობათა რეაქციის მოწი-
ნავე ჟუნალი „კლდე“ ქართველ ახალგაზრდობის
გაღვიძებას გულწრფელი საღამით უხვდება ზსრულად

იმედოვნებს, რომ მისი ძვირფასი ნაყოფი სინამ-
ღვილემშიაც მალე იჩენს თავს.

და მაშინ ქართველი ერის გაშმაგებულ მტრე-
ბისათვის თამამად და გაბედულად გვათქმევინებს:

ნადრევად ურეკავთ ქართველ ერს გლოვის
ზარსა!

ნადრევად...

ჯერ საქართველო არ დაღუპულა!

დ. კახელი.

ძალუა ბერტას დახმარება

(რუსულიდან)

ეს აშავი ამ სამი წლის წინად მოხდა, და ამა-
ზედ მე თავის დროზედ უკვე ვწერდი. ჩემმა წე-
რილმა გაზეთების მთელი რიგი მოიარა, და ბევრმა
გადაბეჭდა, თუმცა იმით არც კი სჯეროდა იგი და
გაკვირვებით კითხულობდენ:

— ნუ თუ შეიძლება ეს მომხდარიყო?

დიაღ, ყველა ეს სრული ქეშმარიტებაა. რასა-
კვირველია, აქ მხოლოდ სახელებია შეცვლილი.

I

მოსე გუტნიკს გიმნაზიის გათავების შემდე სამ-
გვარი ბედი ულიმოდა: — შიშხილით სიკვდილი, სააფ-
თიაქო შეგირდობა და ქრისტიანობის მიღება. მო-
სემ უკანასკნელი აირჩია. ამაზე ის დაითანხმა ყო-
ფილმა ვიცე-გუბერნატორმა, გიმნაზიის მზრუნველ-
მა; იგივე იყო მისი ნათლიაც, და დაანათლა — ოქ-
როს ჯვარი, 25 მანეთი ფული, თავისი სურათი და
სარეკომენდაციო წერილი პეტერბურგში. მოსე გა-
მოეთხოვა თავის მოხუც დედას და ერთად ერთს
დას, რივას, რომელიც გიმნაზიაში სწავლობდა და
გაკვეთილებით შოულობდა ლუკმა პურს თავისა და
თავის დედისათვის. მოსე, რომელიც ეხლა უკვე
ნიკოლოზად იქცა, ჩრდილო სატახტო ქალაქში გა-
ემგზავრა. საინჟინერო ინსტიტუტში საკონკურსო
გამოცდები ნიკოლოზმა მშვენიერად ჩააბარა, და
სტუდენტადაც ჩაირიცხა. იმ დროს ჯერ კიდევ არ
იყვნენ შეზღუდულნი უფლებანი იმ მართლ მადიდე-
ბელთათვის, რომლების ქალაღებშიაც აღნიშნუ-
ლია.

— „ებრელთაგანი“.

დაიწყო სასწავლო წელი. ნიკოლოზს სწავლის

გარდა, ქამაც უხდებოდა. და რადგანაც საამისოდ უნდა სადმე საღსარი გამოეძებნა, ამიტომ თავისი ნათლიის სარეკომენდაციო წერილით ერთს ცნობილს დიდ-მოხელესთან მივიდა. იმან თავის მხრივ სადარბაზო ბარათი მისცა პოლიციებისტერ-თან. და ერთი კვირის შემდეგ ნიკოლოზმა უმცროსი პასპორტისტის ადგილი მიიღო ერთს საპოლიციო ნაწილში. იღებდა თვეში სამ თუმან-ნახევარს; თხუთმეტს მანეთს დედას უგზავნიდა, დანარჩენით კი თითონ სკხოვრობდა. ვინაიდან ის ებრაელი ლატაკი იყო, და ფულის ყადრი იცოდა.

II

გავიდა ორი წელი. დედაბერი მოკვდა. რივამ ვიმნაზია დაამთავრა, სადაც კურსებზედ აპირობდა შესვლას, და უცბად თავის ძმას წერილების წერა მოუსპო. ძმა კი ეხლა უკვე მესამე კურსის საუკეთესო სტუდენტი იყო. ერთს საღამოს დაღლილი და მოწყენილი იჯდა ის საპოლიციო ნაწილის კანცელარიაში, სადაც ის ეხლა უფროსს პასპორტისტად იყო, და ღლიურ ფურცლებს არჩევდა. და უცბად იგი შეჩერდა ერთს ფურცელზედ:

— რებეკა ბორუხის ასული გუტნიკი, 18 წლისა, ჩამოვიდა საულევიკიდან. ხელობა: როსკიზია.

ნიკოლოზმა ხმა არ ამოიღო. ის ისევე იჯდა, გაქვავებული, გაშეშებული. შუბლზედ ცივმა ოფლმა დასხა და ჩამონადენი ოფლი ცრემლთა შეერთებული, ნელა წვეთ-წვეთად ეღვენთებოდა მაგიდას. თვალნი აენტო, მაგრამ სწრაფლ ჩაქრენ, მთელს ტანში თრთოლოვით უფლიდა ცივი ჟრჟოლა. თმა ყალყს უდგებოდა. და ტუჩები უსიტყვოდ ამბობდენ:

— რივოჩკა, ჩემი რივოჩკა... როსკიზი რებეკა გუტნიკი.

III

ნიკოლოზი დასთან არ წავიდა, თუმცა გული იქით უწევდა. დასთან არ წავიდა, დაბრუნდა სახლში და სკივრიდან ამოიღო ოდესღაც ინსტიტუტიდან მოტანილი შუშა, რომელშიაც რაღაც სითხე იდგა. დალია ის. და ღამე საშინელი ტანჯვით განუტევა სული. სიკვდილის წინ რივას წერილი დაუტოვა:

— „კვდები, მოკვდი შენცა. იქ შევხვდეთ ერთმანეთს, იქ, ღმერთმან, სადაც არ არიან არც ებ-

რაელები, არც როსკიზები. ნახვამდის. შენი ძმა მოსე.“

დილით, მეეზოვეებს გამოჰქონდათ გამოძიებლის განკარგულებისამებრ მიცვალებულის გვამი ანატომიურ თეატრში წასაღებად, როდესაც უფროსმა მეეზოვემ გამოძიებელს გადასცა საქალაქო ფოსტით მიღებული წერილი ნიკოლოზ გუტნიკის სახელზედ. გახსნეს ის წერილი და წაიკითხეს:

— „ჩემო კარგო, საყვარელო ძმაო! წუხელის ჩამოვედი პეტერბურგში. მინდა კურსებზედ შევიდე. პეტერბ. ცხოვრების უფლება მაქვს, რადგანაც ძალუბერტა დამეხმარა და ყვირელი ბილეთი მიშოვა. მინდოდა უცაბედად მენახე, მაგრამ მერე შემეშინდა, ამით ძალიან არ შემეწუხებინე. აი ეხლა ყველაფერი მოვაწყე. ჩქარა მოიბრინე ჩემთან, ჩემო კარგო ძმა. მე ვცხოვრობ „პარიზის“ ნომრებში. მე თვითონ მოვიდოდი შენთან, მაგრამ პოლიციაში შენი ადრესი არ მითხრეს. გოცნი ბევრს. გელი. შენი რივა.“

IV

ამბობენ, რივა ავად გახდაო. საავადმყოფოდგან რომ გამოეწერა, ხიდიდგან ნევაში გადავარდა და თავი დაიღრხო. წერილი არ დაუტოვებია, რადგან აღარაკინ ჰყავდა, ვისთვისაც მიეწერა. ის ისწრაფოდა თავისს ძმასთან. ის ხომ უცდიდა რივას იქ, სადაც არ არის არც ცხოვრების ტრაგედია, არც თვით ცხოვრება.

გ. ნამორაძე.

მუნიციპალური კრება

ამ ჟამად თბილისში კავკასიის ქალაქების წარმომადგენელთა კრებებია. გაზეთებმა უკვე აღნიშნეს, რომ მონაწილეთა შორის არა გვხვდებიან ისეთი მუნიციპალური მოღვაწენი, რომელთაც სავსებით შეეძლოთ გამოეყვითათ რთული საქიროებანი მუნიციპალურის ცხოვრებისა. არ შეგვიძლიან არ დავეთანხმობთ ამ აზრს, მაგრამ იმიტომ კი არა, რომ როგორც „ტიფლისკი ლისტოკი“ აღნიშნავს ამ კრებებს „ვილაკა აკლია“ და ეს „ვილაკა“ ბ. ხატი-სოვია, რომელიც უქეიფობის გამო კრებებს ვერ ესწრობა. არა! კავკასიის უფრო მომზადებული და მკოდნე პირები ჰყავს და სწორედ ეს პირები არა სჩანან კრებაზედ. სამაგიეროდ კრებები სავსეა მრ-

ვალის ადამიანებით, რომლებიც ჩვენ სმენას არაფერს ეუბნებიან. მაგრამ ყველაზედ სამწუხარო ის არის, რომ ტრიბუნა სწორედ ამ უმნიშვნელო პირებს ჩაუვარდათ ხელში და ღმერთმა უწყის რით არ უმასპინძლდებიან მსმენელთ. ასეთს რიცხვს ეკუთვნიან მაგალითად: პ. მ. არგუთინსკი-დოლოგორუკოვი, რომელმაც მოხსენება წაიკითხა კავკასიის ქალაქების სანიტარულ და სამკურნალო ბიუჯეტზედ და იქვე გამოტყდა, რომ მთელი სტატისტიკური სიბრძნე „კავკასიის კალენდარიდან“ ამოუკრეფია — ბ-ნი ჯაბარი, რომელმაც კრებას იმის მეტი ვერა ურჩიარა, რომ კიევის მუნიციპალურ კრების რეზოლუციები ხელუხლებლივ მიელო და კიდევ ბ-ნი ალიბეგოვი, რომელმაც საჯაროდ შესანიშნავი აღმოჩენა მოახდინა იმის შესახებ, რომ ძუძუმწოვარა ბავშვთათვის რძე მიუცილებელი რამ არის. როგორც ხედავთ, თბილისის წარმომადგენლებმა რეკორდი „ჩაარტყეს“ თავის ბრძნულ მოხსენებებით. ერთის სიტყვით, ისღა დავგრჩენია, რომ კათედრაზედ არშაკ ბაბოვი გამოვიდეს და სთქვას, რომ „უდიდესი სარგებლობა ქინძისთავებისა იმაში მდგომარეობს, რომ ქინძისთავი არ აღრჩობს იმას, ვინც მას არა ჰყლავს“.

სამწუხაროა ყველა ამაზედ ლაპარაკი, მაგრამ მოქალაქობრივი გამბედაობა მოითხოვს არც ნიშნის მოგებას მოვერიდოთ და როცა ჩვენი მამები ასე საჯაროდ შერცხვენ: გავახსენოთ ყველა ის, რაც არა ერთხელ გვიიქვამს:

— ახია და ათასჯერ ახია!

ადამიანები, რომლებიც ყოველ უნიკოებას სწყალობდნენ, ოღონდ ეს უნიკოება მათი საკუთრება ყოფილიყო, ადამიანები, რომლებიც თავის ცხვირების იქით ვედარას ხედავდნენ და საზოგადო დაწესებულება თავიანთი დახლი ეგონათ; ადამიანები, რომლებიც დაბრმავებულნი იყვნენ კასტურის და შოვინისტურის ჟინით და რომლებსაც კრიტიკისა ისე ეშინოდათ, როგორც მეფისტოფელს ჯვარისა, ერთხელაც არის ასეთ სირცხვილს მოიმიკიდნენ. განა რას წარმოადგენს თბილისის საქალაქო თვითმმართველობა. არის, განა, იქ ერთიც არის ცოცხალი და ნიჭიერი არსება, რომელსაც შეგვიძლიან ვანდოთ ჩვენი სახელი? ყოველივე ცოცხალი იქ ჩაფლულია გაუვალ ქაობში და ნიჭი კი ზედმეტად არის ცნობილი, რადგანაც თბილისის თვითმმართველობა მარტოოდენ ხატისოვის „ტოლანტებიოც“ კმაყოფილდება! კრებებმა გვიჩვენეს, რომ ჩვენს თვითმმართველობაში მაღალ სამსახურს ისეთი ადა-

მიანები აღწევდნენ, რომლებიც თავის სიბრძნეს „კავკასიის კალენდარიდან“ ჰკენკავენ. ამას ზედ დაუმატეთ კარიერა სხვა დანარჩენ მუნიციპალურ არარაობათა დიდის ჯამაგირებოთ, ნათელ მირონობა და მარტოოდენ სომხური პატრიოტიზმი და მთელი სურათიც ჩვენის მუნიციპალიტეტისა ეს არის.

რას ნიშნავს ქალაქების წარმომადგენელთა კრება? ეგზამენიას ცოდნისას, გამოცდილებისა და შრომისას! და განა აქვთ ეს თვისებანი იმ პირთ, რომლებიც ეხლა ასეთის რიხით კითხულობენ მოხსენებათ კრებებზედ. ბ. ჯაბარს იმის მეტი არა გაუკეთებია რა, რომ ერთს უმგვანო ჟურნალსაცემდა და რიგ-რიგობით ხან თავის სურათს ხატავდა შიგ, ხან არკადი მილოვისას. აი მთელი მისი მუნიციპალური ცოდნა და ბავაყი! თბილისის თვითმმართველობაში გამეფებული იყო მხოლოდ შოვინიზმი, აღვირახსნილობა, უსაქმურობა და ბოროტ-მოქმედება და როცა ასეთმა თვითმმართველობამ თავს იღვა ინიციატივა კავკასიის ქალაქების წარმომადგენელთა კრების მოწვევისა მან თავისი თავი ძალაუნებურად ისეთ ცუდლულტ შეგირდს დაადარა, რომელიც მოუზადებელი მიდის გამოცდაზედ. და ჩვენ ძალიან მოხარულნი ვართ, რომ იგი ამ გამოცდაზედ ჩაიქრა.

ფარსმან-ფარუხი.

კიდევ ერთი ახალი ბოროტმოქმედება

წინასიტყვაობა ქართ. პარიზელ მოსწავლეთა:

მატივეტეჟულ ჟურნალ „კლდის“ რედაქციას.

დღევანდელ მოსწავლე ქართველ ახალგაზრდობას ხვალინდელი საქართველოს სულიერი და მატერიალური განძის დაცვა და გამდიდრება ჰმართებს. ყოველი „ხვალეს“ შესაძლო სახე, ყოველი წინა დღის მოქმედების მანეროთ განიზალება;

და თავისი მომავალი მოვალეობის შემგნები ახალგაზრდობაც იდუმალ ეხმარება სამშობლოს წიაღზე მიმდინარე ყოველ მოვლენას. იდუმალ შობილი გაცდა, თითქმის ყოველთვის იდუმალადვე იხშობა: სრულ მოწიფულობის მოლოდინში, მოსწავლე ახალგაზრდობა ერიდება მის გამოფენას. ყოველდღიურ ვარამზე გამოპასუხება, მას უფროს თა-

ობის ძვირად შესადავებელ საქმედ მიიჩნია. დღეს კი ეგ სიმორცხვე ახალგაზრდობ-სა დაიძლია: ზედი-ზედ მიღებული წიხლი უნებურად გვტაცებს გული-დან ეროვნულ სინიდის კვნესას. ვანდობთ პას პატივცემულ „კლდის“ რედაქციის მზრუნველობას. ხომ რამეს უნდა ნიშნავდეს იგი კვნესა ქართველ საზოგადოებისათვის?!

სიჩუმე მშვენიერია, გარნა ზოგჯერ იგიც და-ნაშაულია.

ან არსებობს საქართველო და ყოველი ღირ-სეული მამულიშვილიც გულისცემითა თვისითა ათ-ბობს და აყვავილებს ქართველ ერის ჯანსაღ, თავ-მომწონე, განათლებით დამშვენებულ მომავლის იდეალს; ან აღარ არსებობს საქართველო და იდე-ალიც მისი ერად-ერობისა თან წარუღიათ წარსუ-ლის გმირთა და უკაცოდ შთენილი მამულ-დედუ-ლი დღეს საძიგნად ხდომია წილად ორგულთ და უძღვბთ!

თუ პირველია სახე სინამდვილისა, — **საქმით** გამოსახული თავ-დადება, სწორად დამამშვენებელი ამ მომავლის იდეალისა და იგი თავდადება ვერ დასტოვებს დაუსჯელად, ვინც ფითრსა ჩასთესს ეროვნულ სხეულში.

მცდარია როგორც აზრი და დამღუპველი თავის შედეგით თითქოს თითველ გივსა, მურზაყანს უფლება აქვს ისე მოექცეს თვის საკუთრებას, რო-გორც ისუზვებდეს! მოვპრიანა გივს, თუნდ კუჭის სიჭლექის გამო, შიგქართლში გადამთიელები ჩაასახ-ლოს; მოვპრიანა მურზაყანს წაპაბა გივსა და ვინმე მესამეც აპყვეს კიდევ მურზაყანს. ხომ ჩაგუნდდა ქართულ ორგანიზმში, — რომლის თავისებური მორ-ფოლოგია და ფუნქცია, საუკუნეთა სვლაში განთვი-თებულა, გამოპყოფია სხვათა და დადასტურებულა კიდევ, — ჩაგუნდდა სხვა სახის და ფუქციის ორგა-ნიზმები?!

ეს ხომ შემოსევაა ჩვენ ეროვნულ სხეულზედ უცხო პატოგენურ აგენტებისა; მაშასადამე მისი და-ვადება, დარღვევა მისი მთლიანობისა?! ტყუილია! თითოეულ პირის ქეიფს ვერ აედევნება ერი. უზე-ნავის ინტერესი კერძოთა ინტერესის ჩაჩუმებას ვე-ლარ აიციდნს. და ვისაც შემკავებელი ცენტრი უსუსტებს, დისციპლინა გარედან უნდა დააწვეს.

ეროვნულ იდეალს, ეროვნული ჩაქუჩი უნდა ეჭიროს! და დასავალი გივის მოქმედების უფლებისა თავდება სწორედ იქ, საცა იწყება აღმოსავალი შე-გნებულ ეროვნულ თავ-დაცვის უფლებისა.

რა მცდარია, როგორც აზრი და გადაშენებუ-ლი, როგორც გრძობა, ქართველ კაცის იღუმალ ეროვნულ განცდათა თვალსაზრისით, თქმა იმისი, ვითომ თვითველ მანთაშევს, კიმერმანს უფლება აქვს ათი-ათასობით დღიური მიწა იყიდოს!!

ეროვნულ სიკვდილზე ხელის მოუწერლად ამ უფლებაზე გულწრფელ დასტურს, ვერც ჩუმსა და ვერც ხმაყოფილს, ვერაინ დასცემს ქართველი!

კიმერმანს რომ თავი გაგანებოთ, ბ-ნი მანთა-შევი არც ჩვენი გუშინდელი სტუმრის შვილია.

მან კარგად უნდა უწყოდეს, თუ რა ყოფნა არ ყოფნის საგნად დაუსახავს ამომავალ ქართველო-ბას დაცვა საქართველოს მთლიანობისა! თუ რა სა-ლოცავ ხატად გულს უსვენია ეგ მიწა ნაანდერძევი, წინაპართა სისხლით გაყდენთილი, წინაპართა თავ-დადების გოლგოთა, დღესაც მკვნესარი ჩვენი ძვირ-ფასი გარდასულების ხმითა!

თუ არ იცის, უნდა სცოდნოდა! და თუ იცის, უნდა დარიდებოდა ქართველობის ამ მტკივნეულ ადგილზე ფეხის დაჭირებასა.

რაც უფრო უმანკო იქნებოდა მოტივი ამილა-ხვრიანთ მამულის ხელში ჩაგდებისა, მით უფრო საქოქმანოდ უნდა სჩვენებოდა ეგ საქმე ბნ მან-თაშევს.

ამის გაგება არ არის ძნელი, თუ გული არ მრუდობს. ქართველობის ღირსება ისე არ დაცემულა, თქვენმა მხემ, რომ მის გრძობათა და სულის-კვეთებას კრძალვით და რიღით აღარ მოეპყრან თუნდ კი-მერმან-მანთაშევები?! — ახალი საქართველო ძველია ტრადიციით. მარტოოდენ აღღმა და ოყამ ვერ ამოზომის მისი ბუნება!

ისმინოს ყველამ, შინაურმა გამყიდველმა და გარეშე მყიდველმა: ბოროტ-მოქმედებათა სიმძი-მით წელში დადრეკილი საქართველო და მისი მე-საიდუმლე, ეროვნულ აღორძინების პოტენციალი, — ქართველი ახალგაზრდობა -- ვერავის უცნობს იმის უფლებას, რომ სჭრან და აჭრელონ აღმა-დაღმა სხეული ქართველთ ერისა.

ესეთი საქციელი, წინაშე მათი თვითშეგნებისა, ეროვნული ბოროტ-მოქმედებაა. ხოლო ბოროტ-მო-ქმდება თვით მაცხოვარმაც ვეღარ დასტოვა დაუს-ჯელად: ჯოჯოხეთი საუკუნოდ მას მიუჩინა. და ჩვენ კი კაცნი ვართ.

— ხოლო თუ მეორეა სახე ჩვენი სი-ნამდვილისა, — ბებერი ლომის უკანასკნელი გაზ-მორება — ეროვნულ თავდაცვის ინსტიტუტი გამო-ცხადება — ბარე ერთსა და ორს შემომჯდარ ბუხს კიდევ აიფრენს!

პარიზში მოსწავლე ქართველი ამხანაგობა.

სად უნდა მოეწყოს კახეთის სასოფლო ბანკების კავშირისმმართველობა?

ბ. დავით ლუკაშვილმა „სახალხო ვახეთის“ ფურცლებიდან ამას წინად გვამცნო, რომ ახლო მომავალში კახეთის წვრილ საკრედიტო ამხანაგობების ანუ სასოფლო ბანკების მოღვაწეთა თათბირი მოხდება, რომლის დანიშნულებაა გამოარკვიოს, სად უნდა მოეწყოს კავშირის გამგეობა, ე. ი. მისი ცენტრალური მმართველობა. ორიოდ სიტყვით ჩვენს აზრსაც გაუზიარებთ კახელ კოოპერატორებს. უპირველეს ყოვლისა მეტაქება, შუღლი და პროვინციალური პატრიოტიზმი სრულიად გამოტოვებული უნდა იყოს ამ ფრთხილ სერიოზულ საქმის კამათის გარეშე. ძველებურად თუ მივყევით და დავიწყეთ: სიღნაღელებს თელაველებმა რად უნდა აჯობონ? რატომ კავშირი სიღნაღის მაზრაში არ უნდა მოეწყოს? ამისთანა მსჯელობით და მტკიცებით ფონს ვერ მგავალთ. ცენტრალურ კავშირის მოწყობა და მისთვის შესაფერი ადგილის გამოჩენა სახუმარო საქმე არ არის, რომ პროვინციალურ კინკლაობით დაუხვდეთ ამ დიდ სახალხო საქმეს. კახეთი ერთი დიდი პროვინციაა საქართველოსი, რომელიც ხასიათდება ეკონომიურ და საერთო მეურნეობის პირობების ერთგვარობით. დანაწილება მისი ორ მაზრად ადმინისტრატიულია და შემოატანილი ახალ მეტაქებაში მმართველობით. ჩვენი ეკონომიური ორგანიზაციები და მეტადრე კოოპერატივები უნდა ხელმძღვანელობდნენ მარტო საერთო გეოგრაფიულ ეკონომიურ პირობებით და არა ადმინისტრატიულით. მაგალითად; კავშირისთვის ალაგის არჩევის დროს კახელ კოოპერატორებს უნდა ჰქონდეთ მხედველობაში მთელი ერთგვარი სამეურნეო რაიონი—კახეთი, და რადგანაც მის ეკონომიურ ცხოვრების მთლიანობაში ჩვენ დაინტერესებულნი ვართ, უნდა მთელ კახეთში მოვაწყოთ ერთი კავშირი. დაწვრილებით, რატომ ერთი და არა ორი და ათი, ამას ცალკე წერილში გავარჩევ. მაგრამ უნდა აქაც შევნიშნო, რომ ეს შეხედულება მით უფრო საფუძველიანია და უკამათო, რამდენადაც ცხადია, რომ ჩვენი საქმიანობა ღარიბია მომუშავე ხალხით, ცოდნით, სახსარით და სხვა. ორ კავშირს კახეთში ვერ გაუძღვება კახეთის სოფლის ინტელიგენცია, ერთს გაუძღვებოდა; ერთს მმართველობას კარგად შეინახავს, ორს-ვერა. და რად უნდა კახეთს ორი კავში-

რი? განა ისეთი დიდი ქვეყანაა. სიგძეზე 60 ვერსია, სიგანეზე 30. მასთან 1915 წ. რკინის გზა გაიხსნება და ერთმანეთში მისვლა მოსვლა ერთი-ორი საათიღდა განიზომება. ამიტომ ლაპარაკი და კამათი ორ კავშირის დაარსებაზე კახეთში სრულიად უქმია. ეხლა სად უნდა მოეწყოს კავშირის ცენტრალური მართველობა. ამ მხრივაც ჩვენ სრულიად ვეთანხმებით დ. ლუკაშვილის აზრს: (თუმცა ამ სტრუქტურის დამწერი სიღნაღის მაზრის მცხოვრებია). კავშირის ცენტრი ქ. თელავში უნდა მოეწყოს და აირატომ. ქ. სიღნაღი სამწუხაროდ გამოტოვებული უნდა იყოს, რადგანაც მისი მდგომარეობა და მიუდგომლობა (სახეში მაქვს რკ. გზის ლიანდაგი) კოოპერატიულ ბანკების ცენტრისთვის უხერხული იქნება. მაშ უნდა ავირჩიოთ ან სოფ. გურჯაანი ან ქ. თელავი, რადგანაც სხვა სოფლები მოკლებულნი არიან საადმინისტრაციო, საფოსტო და სხვა ამ გვარ საქირო დაწესებულებებს. ს. გურჯაანს დღეს კიდევ წილად ბევრი ერგო. უკანასკნელად გადასწყდა, რომ საზ. „კახეთის“ ცენტრალური ღვინის სარდაფი მარნები და თვით მთავარი გამგეობაც ს. გურჯაანს მოეწყობიან. ე. იგი ს. გურჯაანი საკმაოდ გაძლიერებული და მდიდარ ცენტრად იქცევა. ჩვენ მოვალენი ვართ სხვა კახეთის ადგილებიც და მეტადრე მისი ქალაქები გავაძლიეროთ და შემოაჯიროთ მწარმოებელი ხალხის ძალები. თუ ქ. სიღნაღს დღეს ნიშან წყალი დეტყუო, იმიტომ რომ იქ იკრიფება საზოგადო და ეკონომიური დაწესებულებანი, რომელნიც ჰკრეფენ ხალხს (განსაკუთრებით გარს შემორტყმულ ქიზიყელებს). ამ მხრივ ქ. თელავი სრულიად ჩამორჩენილია. ჩვენთვის კი მისი ჩამორჩენა ძალიან მავნებელია, რადგანაც ამ ჩამორჩენას თანა სდევს ქართველობის ჩაჯის ცემის მოდუნება და უცხო ელემენტით ერთ-ერთ ეკონომიურ ცენტრის გავსება. და აი ამ საკითხით რმხ კავშირის ცენტრის მოწყობა ქ. თელავში ძალიან სასურველია და საჭიროც. მასთან რა შეაწუხებს კავშირის მმართველობას ქ. თელავში მოწყობილს? არაფერი. პირიქით ყველა დაწესებულებანი ასე საჭირო ცენტრალურ კოოპერატიულ კახეთის ბანკისთვის იქვეა: სასამართლო, ფოსტა ტელეგრაფი, ხაზინა, ნოტარიატი. მისვლა-მოსვლა კავშირის ამხა-

ნაგობების წევრებისა, როგორც ზევითა ესაქვი, რკინის გზით, მეტად ადვილია.

ე. ი. თელავში ყველაფერი მზადაა კავშირის საფუძვლიანად მოწყობისათვის. აი რატომ მე იმ აზრისა გახლავართ, რომ კახეთის სასოფლო ბანკების კავშირის ცენტრალური მსართველობა ქ. თელავში უნდა მოეწყოს.

დ. ვაჩნაძე.

უკანასკნელი ამბები

სანჯანოვის განდევნა ქართულ კლუბიდან. ცნობილი პრისტავი სანჯანოვი, რომელმაც ამას წინად სოფ. წინანდლი ააწიოკა და ცემატყებით აიკლო გლეხობა, და დახოცვასაც უპირებდა, და რომელიც მთავრობამ სამსახურიდან გადააყენა და სასამართლოში მისცა, როგორც გადმოგვცეს თურმე შებრძანებულა ქართულ კლუბში და მხიარულად ატარებდა დროს. სრულიად შემთხვევით ჩვენი რედაქციის თანამშრომელმა იცნო სანჯანოვი, მაშინვე შეატყობინა კლუბის მამასახლისებს და მოითხოვა მისი განდევნა. ქართულ კლუბის მამასახლისებმაც მაშინვე განკარგულება გასცეს და ამ ვაჟბატონს კლუბის კარები უჩვენეს.

საადგილ-მამულო კომისია. ამ უკანასკნელ დროს საადგილ-მამულო კომისიაში მრავალი ხალხი დაიარება. მათ შორის დიდძალი გლეხობა მოდის მიწის სყიდვაში რჩევისა და დახმარების სათხოვნელად. სწინს, საერთო საადგილ-მამულო კრიზისი ნათლად დაეტყო ქართველ მემამულეობას და მეტადრე ქართლ-კახეთის გლეხობას, რომელმაც დღეს იგრძნო, რომ მართლაც უნდა დაეშუროს მამულების ყიდვასა, თორემ დღეს-ხვალ სრულიად უმიწოდ დარჩება. აქამდის საადგილ-მამულო კომისია პირნათლად ასრულებდა თავის მოვალეობას და ყველა მოთხოვნილებას აკმაყოფილებდა, მაგრამ დღეს მისი მუშაობის მაჯისცემა სამწუხაროდ მიდუმდა და სწორედ ამ გამწვავებულ დროს ველარ უძღვება თავის დიდ საქმეს. მიზეზი ამ მდგომარეობისა ის არის, რომ მისი საორგანიზაციო საქმიანობა ვერ არის შესაფერისად მოწყობილი. სარეორგანიზაციო პროექტი კომისიისა, აქამდის დებუტატთა საკრებულოს მაუდის ქვეშ იმყოფება. და კომისიის წევრებიც უფულოდ და უგემურად, მხნე

მუშაობის მაგივრად—ქველმოქმედობენ. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ არც კეხელის და არც ამილახვრების მამულები ხელიდან არ წაგვივდოდა საადგილ-მამულო კომისია მართლაც რომ მწყობრად ყოფილიყო მოწყობილი და ისე ემუშავნა, როგორც მის დანიშნულებას შეეფერებოდა. ამ დაწესებულების მოწყობა—გამაგრება, გაფართოვება აუცილებელია, რადგანაც დღევანდელი აგრარული და ეკონომიური კრიზისი საქართველოში და მასთან მისი მტრების ქართულ მიწა-წყალზედ გაშმაგებული იერიში დიდ მოწყობილ და ენერგიულ მუშაობას თხოვლობს. კახეთის და ქართლის ქართველთა მიწის მფლობელობა პირდაპირ იწვის და მშველელი კი უძლურად ხელებს იქნევს და მარტო შორიდან სეირს უყურებს. გვგონია, რომ დროა დებუტატთა საკრებულომ ამ მდგომარეობას ანგარიში გაუწიოს და ამ ფრიალ მნიშვნელოვან დაწესებულებას სიცოცხლე ჩაჰბეროს და მწყობრ პრაქტიკულ მუშაობის გზას დააყენოს.

ღარიბ მოსწავლეთა დამხმარე საზოგადოების კრება, რომელიც 21 გიორგობისთვის მოხდა უფრო დიდმნიშვნელოვანი გამოდგა, სწრაფად მიღებულ გარდაწყვეტილებით, ვიდრე წამოყენებულ საკითხის სიმძიმეს შეეფერებოდა. პირველი და უკანასკნელი არ არის, რომ სასკოლო კომიტეტი უილაჯოდ უდგენს საზოგადოებას საშინელ ანგარიშს, რომლითაც სკოლა სასწავლებელი იზარება და ეწამება შენობის ვალის სიძიმით.

საკითხი მეტად მძიმე იყო, მეტის სიღარბისლით შეეფერებოდა აწონ-დაწონვა მიღებულ ზომათა, მაგრამ თითქმის განგებ ეს საკითხი ყოველთვის ჰაი-ჰარად წამოჰყოფს ხოლმე თავსა, როცა ვალში უნდა გაიყიდოს (?) მერე რა ზომები სცნეს საგულისხმოდ: განოვის ქუჩაზედ სახლის გაყიდვა, სწავლის ფასის მომატება, სახლის გადაგირვება და სხვ. ეს ზომები ცალ-ცალკე რომ განიხილოს კაცმა, არამთუ არ აუმჯობესებენ მდგომარეობას, პირიქით ამწვავებენ და თოკს უჭერენ ისედაც გაჭირებულ საქმეს. მაშინ როდესაც 60000 მანეთად განსაკუთრებით შეიძლება იქონიოს საზოგადოებამ გიმნაზია, ეხლა ეს 60000 უნდა წავიდეს მარტო შენობაზედ: 40000 %-ში და 20000-მდე თვით შენობის მოვლაზედ. ესეთი კომბინაცია, რომლითაც ღარიბ შეგირდებისთვისაც სპობენ საშუალებას სწავლისას, არ იძლევა არავითარ გარანტიას, რომ საბოლოოდ შენობას ემშველება რამე და აუტანელი

ვალი ხომ მუხრუქს უჭერს სასწავლებლის არსებობას და ავიწროვებს სწავლების ფარგალს. ჩვენის აზრით, სრულიად განცალკევებული უნდა ყოფილიყო საკითხი სწავლისა და შენობის. მაშინ სამსწავლო კომიტეტს შეეძლებოდა საკუთარ კომპეტენციით ეხელმძღვანელო საპედაგოგიო საკითხებში და შენობის მოვლა, გადაცემულ სხვა პირების ხელში, არ შეამრუდებდა მის, კომიტეტის, პირდაპირ დანიშნულებას.

წ. კ. საზოგადოების სხდომები. წარსულ კვირას წ. კ. საზოგადოების სხდომაზე მეტად სერიოზული საკითხები წამოყენებული იყო. ილია ჭავჭავაძის ნაშთების და მამულების მოწყობა მოგვარება და საზოგადოების წიგნის მალაზიის ვაჭრობის გაფართოება. პირველმა საკითხმა გამოიწვია ცხარე კამათი. ყველა ორატორები აღნიშნავენ საზოგადოების გამგეობის გულგრილობას, რის შედეგად მოჰყვა განსვენებული მგოსნის დატოვებულ განძების აწიოკება-განადგურება. მაგალითად, თბილისის სახლი, სადაც მგოსანი სცხოვრობდა, ისე მიგდებული იყო გამგეობის მიერ, რომ დღეს-ხვალ უცხოელების ხელში გაიყიდებოდა (ეს სახლი საზოგადოების გამგეობამ საადგილ მამულს ბანკს დაუტოვა). „ფული არ გვაქვსო და რითი უნდა შეგვენახო“? თავს იმართლებდა წ. კ. საზ. გამგეობა. მაგრამ კრება სრულიად არ დაეთანხმა ამ სტერეოტიპულ პასუხს და იმოითხოვა განსაკუთრებულ კომისიის არჩევა, რომელსაც დაევალი ი. ჭავჭავაძის სახლის და სხვა მისი განძების მდგომარეობის გამოკვლევა და შესაფერისად მოვლა. ამ კომისიაში არჩეულნი იყვნენ: ნ. მელიქიშვილი, ა. დიასამიძე, ვ. მუსხელიშვილი, დ. ვაჩნაძე, დ. ლამბაშიძე, რ. გაბაშვილი, შ. მესხიშვილი, ნ. ჯანდიერი, ი. ზურაბიშვილი, ი. ნიკოლაიშვილი.

მეორე საკითხმაც არა ნაკლები ყურადღება მიიქცია. დ. ვაჩნაძე და რ. გაბაშვილი სრულიად არ დაეთანხმნენ გამგეობის ოპტიმისტურ მოხსენებას, სადაც ის აღნიშნავდა, რომ საზოგადოების წიგნის მალაზიის მდგომარეობა მკვიდრათა დაყენებული და უკანასკნელ წლებსაო მოგება ნამეტნავად მოემატაო. ხსენებულ წევრებმა პირიქით აღნიშნეს, რომ მალაზიის მდგომარეობა მეტად უნუგეშოა როგორც ვარგულ ისე შინაარსის მხრივ და წინსვლის ნიშანწყალიც არ ეტყობაო. „ყველგან არა მარტო ფულია საჭიროო, ცოტა საქმეცოა“ ამბობდნენ მოწინააღმდეგენი. და მოითხოვდნენ გამგეობისაგან არა

მარტო შაურიან მოგების ჩვენებას, არამედ წიგნის მალაზიის ყველმხრივ გაფართოვებას და საქის კომერციულ ნიადაგზე დაყენებისას. სხვათა შორის რ. გაბაშვილმა წინადადება შეიტანა, რომ მალაზია სასახლის ან გოლოვინის ქუჩაზედ იყოს გადატანილი, რომ უფრო მეტი ხალხი და ყურადღება მიიზიდოს. ბ. ივანე ზურაბიშვილი უფრო შორს წავიდა და დაუმტკიცა გამგეობას, რომ წ. კ. საზ. მალაზიამ აუცილებლად კომერციულ მხარეს უნდა მოაქციოს ყურადღება და სხვათა შორის ყველა სახელმძღვანელოებით (რუსულითაც) და საკანცელარიო ნივთებით ვაჭრობა გააჩაღოს. ამითი მალაზია დიდ მოსავალს ნახავსო და ფაქტიურად მთელ საქართველოსთვის ცენტრალურ ქართულ წიგნების, სახელმძღვანელოებების და საკანცელარიო ნივთების საწყობად და მონოპოლისტად გახდებოა. ამავე აზრისა იყო ბ. ე. თაყაიშვილი და ბევრი სხვა წევრებიც. გამწყრალმა გამგეობამ მოითხოვა, რომ ყველა ოპოზიციის წევრებმა კამისია შეადგინონ და შესაფერისი პროექტი წარადგინონ, რადგანაც თვით გამგეობამ ამისთანა პროექტის შედგენაზედ უარი განაცხადა. გამგეობის კრიტიკებმაც თანხმობა განაცხადეს ამ პროექტის შესამუშავებლად და კამისიაში მოჰყვნენ: ივანე ზურაბიშვილი, ვახტანგ ლამბაშიძე, ექვთიმე თაყაიშვილი, რევაზ გაბაშვილი, დავით ვაჩნაძე, ა. სარაჯიშვილი. მასთან დაადგინეს სთხოვინ ბ. ფ. გოგიჩაიშვილს როგორც კომერციის მკოდნე პირს მიიღოს მონაწილეობა ამ კომისიაში.

ზეპირთქმულებანი *)

იმერეთის მფის სოლომონ დიდის დროიდან.

I. სრესაჯის ოპი.

ოსიძლეთის ხონთქრებმა გადაწყვიტეს საბოლოოთ დაქმორჩილებინათ იმერეთი, სსნამ ეს საშეფო მასწრებდა რუსეთთან მჭადრო კავშირის შეკვრას. ამ სათუთ დრას იმერეთში შეუფაბდა სოლომონ ჰარგელი, სსშობდლს წინაშე სამსხურისათვის „დიდათ“ წოდებული, ნიჭიერი სარდადი, მოხერხებული გამკე (ადმინისტრატორი) და შორს გამსკვრეტი პოლიტიკოსი. რაფა ახალციხის სურასკირს მოუვიდა ბძსეუბა, რომ დიდ

*) ძველი საქართველო საქართველოს საისტორიო სათნოგრაფიო საზოგადოების კრებული. ტომი II.

ძალის ენგინის ლ. შქართ შესუდა იმერეთს და სრულად დაუპრო, სოლომონ მეფემ შეიგნო, რომ ეს ომიანობა იყო მისი სამეფოს ბედის და უბედობის გადაწყვეტი, მთელი სამეფო ფეხზე დააყენა, მეომრათ ვინც ვარგოდა, ვეკლანი თოფ-იარაღში ჩასხა და დახარხინი მცხოვრებლები გახიზნა რაჭა-ლეჩხუმის შაქობა. მთავარი ჯარი, რომელშიაც იყვნენ თავიანთი მხედრობით ოდიშის მთავარი, ცოლის ძმა მეფისა, და გურიელი ერისთავითურთ დაახანაკა ქუთაისის ზემოთ, ოკრიბაში, სოფელს სრესიდს, იქ, სადაც ორმოციოდე ქვევა ვაკეს ირგვლივ ტუით შემოსილი მთები შემორტყმია. დასავლეთით და აღმოსავლეთით ამ მთებში ბუნებას დაუტანება თითო სვეტი — კარები — ასე სიხარული მხარის სიგანე, ერთი ქუთაისის მხრით და მეორეც საწირისაკენ. აი აქ უბიძგებდა სოლომონი სერასკირს შეტყუებას და ბედის გადაწყვეტი ომით შემოსა, რომ ან თვით დაღუპულიყო, ან მტერი გაეწვიოდა ისე, რომ მთხრობელიც არ გაეშვა შინ. სამეფო სახელგერებზე — ზეკარს, სალასქროს, კაკას ხიდზე, ხანის მთაში და სვეში შეუე შეხვდა მტერს მხოლოდ თარეშული ომით. მატარ-მატარა გენდებთ დაუთფილი იმერეთის მხედრობა ხან აქ დაერქმობდა თავს ოსმალის ბანაკს, ხან იქ, მოუკლავდენ რამდენსამე კაცს და, თვითონ კი თითქმის უვნებელი მოხვეწებესავით იმ წამსვე ქრებოდენ უცხო-უკვლათ. ოსმალეთის ჯარს შეუმჩნევლათ აკლდებოდა მეომარ-მეომარზე, ჰარა, ერთ თვალ-უწვიდენულ ჩეთეთ *) და რაზემული, მაინც მიდიდა თანდათან წინ, და იმერლები კი ისევდენ უკან. მდ. ყვირილასზე ფონში გავლის შემდეგ სერასკირს ერთი იმერელიც არ გადადებებია წინ: მოთარეშენი თითქმის გაწვიდა.

ქუთაისი უომრათ დაიკავა მტერმა. სერასკირმა მონდობა ქუთაისში ფეხის მოდგმა. მას უნდოდა ქუთაისი ოსმალეთის ციხე-ქალაქთ გადაქცევა, აქედან განგო, საოვალდათვალთ ვითომ დამორჩილებული, ზეკანი და ქვემო-იმერეთი, გაეტყუა გურია და ოდიში, და რაჭა-ლეჩხუმის და ზემო-იმერეთის დაპურობას კი მერმე შედგომოდა.

სერასკირი თავისთვის კაი ჭკუაზე იყო, მარა არ მოუსკენეს მისმა დამქაშებმა, ვეკლასზე უფრო კი — ლევან აბაშიძემ, არგვეთის მუბატონემ და სამშობლოს მოდელატიმ.

ეს აბაშიძე თავის თავს არგვეთის მთავრათ სივლიდა. შეეე კი მარტო მუბატონე თავადის ქურქში აყუნებდა მას, და გარეშე ამას სიძრობის ნებას არ აძლევდა.

*) ჩეთე ჰქვია ოთხკუთხათ დარაზმულ მხედრობას, კარებს. ლაშქარი ასე დარაზმდება მხოლოდ დიდ გაჭირვების დროს.

და. ეს იყო მიზეზი, რომ ზირველ შემთხვევისათხანვე აბაშიძემ თავი დაუქრა მტერს, ალუთქვა სამშობლოს დაპურობაში შემწობა და სამაგიეროთ ჩამართვა სიტყვა, რომ სამეფოს დაპურობის შემდეგ მას დანიშნავდენ არგვეთის დამოუკიდებელ მთავრათ და იმერეთის გამგეთ. სერასკირის განზრახვა კი ბოლოს უღებდა მის ოცნებას მთავრათ და იმერეთის გამგეთ გასდომისას. ამიტომაც ვეკლასზე უფრო ის შეუხნდა სერასკირს: „სდაე მეფეს, სხანამ მიბრბას! მისი ერთგულები ახლა წელ-მოწვეუტილნი არიან... შეფის ლაშქარი, რომ გეობათ, იმაზე უფრო მოშლიდა; მთებში მიტომ იძალბებინ, რომ ვაკეში თქვენი ეშინათ, დიდი ზავთი აქვს ახლა ოსმალის იმერეთში! მერწმუნე. სერასკირო, დაეწიე შენს გაქცეულს მეფეს, შეები და ხელში ჩაიგდებ მასაც და მის ერთგულ მთავრებსაც! ერთ დღეს შეიქნ ხონთქარს შეელს იმერეთს გურია-ოდიშანათ! თუ ხონთქარის ერთგული ხარ, ახლა გაქვს დრო მისი ხმალი მოჭირბო! შენ თუ გეშინია, მე წაკუძღვები შენს ლაშქარს ჩემი ერთგული მარგველებით“.

აბაშიძეს ბანს აძლევდენ სერასკირის ფაშები და ბეგები. ფრთხილი სარდალი დაიყოლიეს ნებას. ოსმალის ჯარი გაემართა ოკრიბისაკენ ვოდოჯინის გზით. გზის მანვერებლათ ყავდათ ლევან აბაშიძე და მისი ერთგული მარგველები.

მტერი გაება დაგებულ მახეში: სამშობლოს მოდელატიმ, ანგარებით გონება-დაბნეულმა და თავქედობით თვალ-დამდგარმა, ოსმალის ლაშქარი გაიყვანა სწორეთ იმ მთებ შუა მოქცეულ ვაკეზე, სადაც კაი-დიდი ხნადან მომარტკებული იყო მეფე სოლომონი. სურგის ჯარის უკანასკნელს ენგინარს გავლილი ჰქონდა ამ მთებ შუა შესავალი (დასავლეთის) ბუნებითი კარი, და წინა რაზმი ის იყო გადიოდა აღმოსავლეთით გასავალ ხევიში, რომ მთებიდან ირგვლივ, როგორც ერთი ლულიდან, ისე გავრდა რამდენიმე ათასი თოფი... ბევრი ვაჟკაცი, მოცულილ ბალახსავით, ჩაეკეტა მტრის რაზმებში, წინა რაზმა მისიურა უკანას, უკანა ეტგურა მოწინავეს... აირია ლაშქარი! მთებიდან მოდიოდა ტყვიების სეტყვა და სხანამ ოსმალები გონს მოვიდოდენ, მათი სისქე ძალზე შეთხლდა. რამდენჯერმე სცადეს გაქცევა, მარა გზა უღველი მხრით შეკრული ჰქონდათ სოლომონისაკენ. იარაღის დაურის და დამორჩილების შეტი სადსარი არ ჰქონდათ ოსმალებს, მარა ეს გულშიაც არ გაუვლიათ, იმდენათ დიდი იყო მათი სავაჟკაცო აზმარტყანება. თითოეულმა ენგინარმა თითქმის უთქმელათ, თავის გულში გადაწვიოდა ცოცხალი არ დაჩებებოდა იმერელს, და რაც შეიძლებოდა ძვირათ დაესვა მისთვის თავისი სიცოცხლე. აბაშიძის რწევით სერასკირმა მიუშვა ჯარი იერი-

შით სწორეთ იმ ადგილს, სადაც წარმოუდგენელი იყო ჭკუთა შეოფელი კანისათვის. ის იყო უმადლესი გორა იმ მიდამოში და ჰქონდა ერთობ დაქანებული, ბუჩქნარი-თა და იქა-აქ ხეებით შემოსილი ვალთები. მწვორვალზე ბძინდებოდა თვით შეფე თავისის ამაღაით.

შეფის ამაღას შეადგენენ „დიდი ნაომარი“ (ვეტურანები) კაცები, ათასწიორ გაჭირვების ქარ ცნებლში გამოვლიდნი, ამებში მონათლულნი და ბრძოლის ველზე აღზრდიდნი. არც ერთი სამხედრო უნაბელობა, სხვებისთვის გასათვარი, მათთვის საკვირველს არას მთასწავება, მარა ამ კანდიერმა იერიშმა, სასიკვდილოთ განწირულთაგან თავზე ხელადებით მიტანილმა. ისინიც კი წამისათ შეგებუნა და გაშტერა. შირველათ გავარდა შეფის თოფი და შემდეგ იქუსეს ამაღის შამხანებმა. ოსმალო რაზმს აკლდებოდა იმდენივე შეომარი, რამდენი თოფიც სოლომონის შემოძრებისაგან იტლებოდა, რადგანაც ისინა ესროდენ შტერს ნაშისში ამდებოთ, სასროლ მანსადლე. ზეკადან ქვევით. ოსმალნი მანინ შე უმდრკალო აღიოდენ მთის ფურღაბზე, მონეული რაზმის წილ ჩნდებოდა სხვა, ახალი რაზმი. ისინი ეძებდენ სიკვდილს და ჰბობებდენ კადეც! მათს სიმრავლეს ვერ აღიოდა, ვერ უთავნდებოდა შეფის ამაღის ტუვეები. რამდენსამე ათიოდე წამს შემდეგ ოსმალნი მანინ აიოთებდენ მთასე და ხელ ჩართულით დაერიენ შეფის მსლეთ.

ამ დროს, ერთა ვიდაც ოკრიბელი „გლეხი“, გვართ ბრეგვადე, ზართა ტანადი და დიდი ხმის შექონი ავიდა უზარმაზარ მუხსზე და გრვენივასავით გადმოდახ მთელს იმ არე-მარეს, რამდენჯერმე განმოკრებოთ.

— „გამარჯვა იმერეთის მეფემ, წახდა თათარი!“ ამ გადმოდახებამ გაამხნევა მამულის დამცველნი და შეადრწუნა შტერა. მეიეს დანარჩენი ჯარი მოეშკელა ამ სახიფათო ადგილს.

მათ მაშველებამდის მეფის დროშა ხელთ იტდეს ამაშიდის მარგველებმა, რომლებსაც, როგორც იმერლებს, ქართულსავე ეცნათ, იმ აურ-ზაურში მეფის მრველებმა თავისიანებში ვერ გარჩიენ და ახლოს მიუშვეს დროშასთან. იტდეს თუ არა ხელთ დროშა, იმ წამსვე გადასრეს იგი ამაშიდეს და იმან კი მართვა იგი სკანსკირს, რომელაც უკვე დალატს წამებდა სამშობლოს მოღალატეს.

— „ჩემს თამარს შიკრემ ცოლათ, ვინც იმ დროშას გამომატანს!“ გასძახა თავის ჯარს სოლომონმა.

საუკეთესო ვაჟები ჭაბუკები — ცალკე სახელის და ცალკე ფასუთქმელი ჯილდოს შიგნით გატაცებულნი შეკვიბრენ ერთმანეთს საარაკო მამაცობით და თავგადაღებით შეიჭრენ შტერის ჯარის შუა-გულში.

სულ მოკლე ხანში დროშა მართვა შეფის გურიის ერისთავმა *).

ბრეგვადე კი მუხიდან სულ გასძახდა:

„გამარჯვა იმერეთის მეფემ, წახდა თათარი!“
 ლეკან ამაშიდე ცხენ-და-ცხენ თოფით მივიდა იმ მუხსთან და დაუწყო ხის კატარს ცქერა უთუოთ იმისათვის, რომ ბრეგვადე მოეკლა. ბრეგვადემ უმად დაინახა ამაშიდე, იცნო და, რა კი იცოდა, რომ ქვეყნის მოღალატე იყო, დასწრო, ჰქრა თოფი თავის ქალაში და იქვე სული გაფხობინა.

ერთმა ოდიშელ მხელართაგანმა, გვართ ლოლუმ, შეიძურო თვით სერასვირი და მიჭკვარა მეფეს **).

სერასვირის ცოცხლათ შეზურაბა გული გაუტუნა დანარჩენს ენციარებას ჯარს და იარაღი დაერეკინა.

გამარჯვება იყო სრული, დიდ-მნიშვნელვანი, მთელი დანსვლეთის საქართველოს აღმაფართოვანებელი.

მეფე დაბანდა თავის კარვის წინ. დაშქარმა იწყო მეფის წინაშე მისალოცავად დენა რიგ-რიგათ. ოდიშისა და გურიის მთავრების შემდეგ მიულოცეს შიდა-იმერლებმა, შემდეგ გურულებმა და ოდიშარებმა. ეველას მოჭეფდა მთ მიერ შეზურაბილი მხარე გაურული ტუვეები, მოჭქონდა ნამოგნი იარაღები, ბიარაღები და სხე.

ბრძოლის ველზედვე გადახედეს სამადლობელი ზარაკისა. ზარაკისის შემდეგ მეფემ გაიხსენა და მოიკითხა თავადი როსტომ ნიჯარაძე.

ეს როსტომ ნიჯარაძე ეოფიდა მეფის სიყვარული კაცი, და იმ მშვენიერის კაცების დროს გამოსარჩევი თვალ-ტანადი იყო თურმე. მშვიდობიანის ხსნათისას და ზნისას იმისთანა თვლები ჰქონია, რომ დამითაც ისე ხელავდა თურმე, როგორც დდე. მარა ერთი ისეთი თვისებაც ჰიწვებოდა, რომ მაშინდელ დროში თითოთ სანკუხებული ეოფიდა: ნამეტანი მოფრთხალი თურმე იყო.

ხრესილის მთელი ომი ისე გათავდა, რომ ის სადაც ტუეში იმალებოდა, მეფის ამაღის ზურგს უკან.

კარის კაცებმა, როგორც იქნა, მოძებნეს გამოიყვანეს შემანებული როსტომი ტუიდან და წარუდგინეს მეფეს.

— არა გრცხვინა, როსტომ, ასეთს ომში შენი თავი გვერდით არ მახლდა?! უთხრა მას მეფემ.
 როსტომმა თავი ჩაღუნა.

მეფემ შიბრუნა: ნაწეინი სასე და გასცა ბძინება მიეკვანათ მის წინაშე ის ბრეგვადე, მუხიდან რომ ბრძოლის ველს გასძახდა. ბძინება შეისვე ასრულეს.

— ბრეგვადე! შენს დეუკანდელმა ძახილმა ბევრს

*) გაგონილი სოფრომ ხუნდაძისაგან.
 **) გაგონილი რაფიელ ერისთავისაგან.

ვაჟკაცს გაუმხევა გული. ამიტომ მიბობებია შენთვის, შვილთა და მომავლთა შენთათვის ჩემი ტახტის ახსნა-რობა. ახლა კი ეს ამისრული: ადი იმავ მუხასუ და გადასიძახე:

— „გამბრჯვა საქრისტიანთა ავარიანებზე, აღ-უსო ეოველები ქრისტეს მოსავი შედარა სსხელითა და დიდებთ, თავსდაფი დაქსნ მარტო როსტომ ნაჯარა-ქს!“*)

ბრეგვაქმ ასე გულმოდგინეთ შესრულა მეფის ბძახება, რომ, ამბობენ, ბუერს ს. საწირუქიაც ესმადო. მწარეთ შეწუხებულს როსტომს მიუახლოვდა მამის სიმონ წერეთელი და უთხრა:

თქვე დალოცვილებო, რათ მოგვცათ ნიჯარაქებს ასე, რომ ეოველთვის:

ოჯგიმებით ლხინში
და იბღუნებით ჭირში?
როსტომს ზსუსი არ გაუცია...

თ. მაგმაძე.

ნ ა რ ე კ ი

კაცობრიობის მადლობა. ადამიანის პროგრესი ნელის ნაბიჯით სულ წინ მიისწრაფვის, და ამ წინსვლაში დიდი ღვაწლი მიუძღვით იმ კენიოსთ, ვინც კაცობრიობის კეთილდღეობას შესწირეს თავისი ნიჭი, შრომა და სიცოცხლე. მაგრამ აქ საინტერესოა, როგორ და რით გადაუსდა მადლობა კაცობრიობამ ამ შრომ.

ამ ცოტა ხანში გადაიცვალა ცნობილი დიზელი, გამოგონი თრთქლ მოძრავისა (тепловой двигатель) და თითქმის იმისთან ერთად „ხელთკონური სიცივის გამოგონი“ შარლ ტულიე. შარლ ტულიეს გამოგონებამ მთელი არგენტინა გაამდიდრა და შეძლება მისცა თავისი საქონელი ევროპის ბაზარზე გამოეტანა, თითონ კი სიდატაკეში მოკვდა მისი გამოგონების წყალობით კერძო მწარმოებლებმა მილიანები შეიძინეს, თითონ კი რაღაც გრძობა მიიღო და სსქმლის ფული არ ჰყოფნიდა. მისმა ასეთმა სიკვდილმა დიდი მათქმ-მოთქმა გამოიწვია, და თუ სიცოცხლის დროს მას არავინა შეულოდა, სიკვდილს შემდეგ ის სრულიად დაფასეს, როგორც იმისთანა გამოგონი, რომელმაც მწარმოებაში დიდი ცვლილება მოახდინა. საფრანგეთმა, მისმა სამშობლომ, ძეგლიც აუკო! მაგრამ უმჯობესი არ იყო ცოცხლისთვის რაიმე მიეცათ და შიმშილით არ მოკვლათ!

*) იაკინთე ყიფიანისაგან გაგონილი.

ამაკე დროს წვრილმანის გამოგონები, რომლებიც სცდილობენ ადამიანის თავ-მოყვარეობა, კართობებისა და ფეფუნების სიყვარული, თავის სსსარგებლოდ გამოიყენონ, მდიდრდებიან და მილიანებს იძენენ. ასე, მაგალითად, თულებიანი სსცურათს (КОНЫКИ) გამოგონმა 10 მილიონამდის აიღო; გარევი კენედიმ, რომელმაც ფესსაძმელების ყაითანი გამოგონა, 7 მილიონამდის მიიღო; კაუნუის ქესლების შემქმნელმა 5 მილიონამდის, და შირველმა, ვინც ირგლისური ქინძისათვის შემოიღო ხმარებაში ჯიღლოდ 30 მილიონი მანეთი მიიღო.

გეიხოს გამოგონთა შორის თქვენ ამითანა ქუდბედიანს ვერ იშავით. ჩვეულებრივი იმათი ხვედრია—სიღარიბეში სიკვდილი და შემდეგ ძეგლი! მართალია, ედისონმა გამდიდრდა, მაგრამ გამოგონება ხომ არც ეკუთვნის იმას. ტულიეფონის პრინციპი 1855 წელს აღმოჩინა შარლ ბურსელმა, აღწერა იგი. სხვებმა ისარგებლეს მისი აღმოჩენით. ბურსელი კი შარშან სიღარიბეში და ეველასტან მივიწეებული გარდაიცვალა.

ბელმა და ედისონმა შეიმუშავეს მისი აღმოჩენა, და ეველამ იცის, როგორ გამდიდრდნენ. საინტერესოა, რომ ბელს ისე ნაკლებად სწამდა თავისი აზრატის მომავალი, რომ თავის მეზობელს 1000 დოლარს სთხოვდა, და ჩემს მომავალს მოგებას მუხუ კაკეოფო. მეზობელმა დასცინა, — 1000 კაპეის არ მოგცემ მაგ საბავშვო სს-თამაშოშით.

ველსონიშედის გამოგონთა მიშო სიცოცხლეში სიმშის განხილვად, სიკვდილის შემდეგ მისი ოჯახი სრულ უშქო სიდატაკეში დარჩა, ამ გვარმა ცხოვრებამ ეველას ისინი იმსხვერპლა და დარჩა მარტო ერთი მიშოს ქალი, ავადმყოფი მოხუცი, რომელსაც უძღურ მოხუცთ დამხმარე სსზოგადოება თვეში 7 მანეთს დახმარებას აძლევს.

ვინ იცის რა გულით გაყოლებს სოღმე თკალს ეს მოხუცი ქალი, როცა წინ ველსონიშედი გაუფრეს!

აგრედვე ცუდად წავიდა საქმე ვილაამ ლიისა, რომელმაც სსქსოფი მანქანა შემოიღო. მისი ცოლი ჩუღტებს სსქსოფად და ჰუიდა, მაგრამ სიღარიბეს ისინი თავს მაინც ვერ ართმევდნენ. და ამ დროს იმას აზრად მოუვიდა გამოგონა იმისთანა მანქანა, რომელიც ამ საქმეს უფრო ჩქარა და გრცად გააკეთებდა. თითონ იმას გროში არ მოექვევბოდა. მისი ოჯახი მშოერი იყო, მაგრამ მაინც კაპიკობით ატროვედნენ, რომ თავისი მანქანისთვის სსჭირთ მასალა როგორმე ეუადნათ. ბოლოს, მანქანა მზად იყო, და ღიმ იგი სსხალხით აამუშავა. მაგრამ მუშები აუჯანუდნენ, დააბრალეს, ვითომც იმას მთელა კლასის გაკოტრება უნდოდა, და ღი იძულებული იყო სსშობლო ქალაქს გასცლოდა. ის გადასხლდა სსფრანგეთში, სადაც ჩქარა სსშობლით მოკვდა.

საკერავი მანქანის გამოგონ ტომონიუსდ ეკვეუ ბუ-
დი ხვდა წილად. 1830 წელს მან წამოიკიდა ზურგზედ
თავისი მანქანის მოდელი და გაუღვა ზარიზის გზას. მა-
გრამ ზარიზში მას წინააღმდეგებენ მკერვალები. რომლებ-
მაც დასწამეს, რომ მას შათი დაღატაკება უნდაო. დაბ-
რუნდა სამშობლოში უფრო ღარიბი, და მხოლოდ 1851
წელს როგორც იყო გაჭეიდა ინგლისში თავისი მანქანა
ასიოდე მანეთად. თავისი გამოგონების უფლებებზედ
სრული უარი სთქვა. ხოლო შედეგულმა კი სამი წლის
შემდეგ საკერავი მანქანებით მიიღო ლონდონისა და ზა-
რიზის პაზრები მოსდო, და მილიონები აიღო.

და განა ცოტა ამისთანაა?! სტეფენსონი, რომე-
ლიც მასხრად აიკდეს, როცა მან მანქანებში მომუშავე-

თათვის ღამები მოიგონა. და ამ ღამებმა შემდეგ დე-
ვის შესძინეს დიდება. ლეონი, რომელმაც შეიხრამეტე
საუკუნის დასდეს ჰერეგვართ ანთება შემოიღო და კი-
დეგ ბევრი სხანა. ეველა გამოგონთა ბედა თითქმის
ერთგვარია.

აი, ასეთს მადლობას უხდას კაცობრათა მათ, ვი-
სი გენათობათაც მსოფლიო კულტურა საზრდობის და
წინ მიდის.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

ს. ს. ხეთაგურის ბაღოსნობა

შ ე ბ ი რ დ ე ბ ი ს მ ი ღ ე ბ ა .

მეხილეობის პრაქტიკულად შესასწავლად სანერგეში უფასოდ აიყვანენ მოწაფეებად
ახალგაზრდებს არა ნაკლებ 15 წლისა, უმთავრესად გლეხის შვილებს, რომელთაც მება-
ღეობა ეინტერესებათ. სწავლა 2 წელიწადს გასტანს; ამ დროს განმავლობაში შეგირდე-
ბი პრაქტიკულად შეისწავლიან მებაღეობას, რომელსაც ფირმა აწარმოებს: ხილის მყნო
ბას, ბაღის მოვლას და კონსერვების დამზადებას. გამოცდის შემდეგ, რომელშიაც მონა-
წილეობას მიიღებენ სპეციალისტები და სასოფლო სამეურნეო საზოგადოების წევრნი,
ვინც კარგად დაიკერს ეგზამენს, შესაფერ მოწმობას მიიღებს. მიწერ-მოწერისათვის მი-
მიმართვა შეიძლება ამ ადრესით: თბილისი სანერგე ს. ს. ხეთაგურისა.

Тифлисть питомник «С. С. Хетагур».

1894 წლიდან

1913 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ კ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა დ კ ი ნ ო

საზოგადოება „კ ა ხ ე თ ი“ -სა

ტელეფონი:

№ 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63

და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.